

---

ДЕРБАК О.А.,  
аспірант, Дніпропетровський  
університет ім. Альфреда Нобеля,  
м. Дніпропетровськ, Україна

## ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЕТАПІВ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА РЕСПУБЛІЦІ МОЛДОВА

*У даній статті розглянуто основні етапи розвитку вищої педагогічної освіти в Україні та Республіці Молдова. Проведено порівняльний аналіз розвитку вищої педагогічної освіти в Україні та Молдові. У статті також розглянуто історію створення деяких вищів в Молдові та Україні.*

**Ключові слова:** вища педагогічна освіта, класифікація історичного підходу, етапи розвитку педагогічної освіти.

*В данной статье рассмотрены основные этапы развития высшего педагогического образования в Украине и Республике Молдова. Проведен сравнительный анализ развития высшего педагогического образования в Украине и Молдове. В статье также рассмотрена история создания некоторых вузов в Молдове и Украине.*

**Ключевые слова:** высшее педагогическое образование, классификация исторического подхода, этапы развития педагогического образования.

*The present paper studies the peculiarities of Ukrainian and Moldavian higher pedagogical education development. The main objective of the article is to show historical stages of development higher pedagogical education in Ukraine and in the Republic of Moldova. A study of higher pedagogical education historical development is essential for understanding main stages of its development. Aspects of historical development stages comparison are discussed. Special attention is giving to historical description of some higher educational institutions the origin and formation and transformation depending on the social and economic conditions. There is a formable interest in the tendency of higher pedagogical education development in Ukraine and the Republic of Moldova.*

*Studies of historical stages of development higher pedagogical education in Ukraine and in Moldova also indicate that these countries have common features. Experimental data and analytical results are found to be in a good agreement.*

**Key words:** *higher pedagogical education, the classification of the historical approach, pedagogical education stages development.*

**Постановка проблеми.** Процес підготовки педагогічних кадрів в Україні та за кордоном являється актуальним питанням для науковців. Теорія і практика зарубіжного освітнього процесу стала предметом наукового пошуку провідних українських науковців. Різні аспекти історичного розвитку педагогічної освіти у Республіці Молдова тривалий час залишалися поза увагою провідних учених. Методологічні та теоретичні аспекти, методичні і практичні питання організації професійно-педагогічної підготовки студентів у вищих навчальних закладах цієї країни ще не були предметом системних досліджень науковців.

Теорія і практика зарубіжного європейського освітнього процесу стала предметом наукового пошуку провідних українських науковців: Н. Абашкіної, В. Андрущенко, Т. Барського, Б. Вульфсона, О. Глузмана, С. Головка, Т. Десятова, Г. Єгорова, М. Євтуха, І. Зязюна, Ю. Кіщенко, К. Корсака, О. Кузнецової, В. Кременя, В. Курило, А. Лігоцького, Н. Ладижець, В. Лугового, В. Майбороди, А. Сбруєвої, О. Огієнко, Л. Пуховської, Л. Пуховської, М. Степко, Ш. Чанбарісова, І. Шемпрук, І. Яковлева, М. Ярмаченко.

**Мета дослідження.** Проаналізувати основні етапи розвитку вищої освіти в Україні та Республіці Молдова.

**Виклад основного матеріалу.** Система вищої освіти Республіки Молдова щодо молоді і нерозривно пов'язана з радянською епохою. У багатьох до-

слідників є своя власна класифікація історичного підходу до дослідження вищої педагогічної освіти. В. Садовський, звертаючись до історії системного мислення, виділяє два періоди в розвитку світової системної руху: 40 - сімдесятих років. XX століття і від 70 - 80-х років до нашого часу [3, с. 20]. А. Кузнецова справедливо зауважує, що зазначені хронологічні рамки справедливі як для світового системного руху, так і для радянського [4, с. 20]. Професор С. Сапожников в своїй монографії «Вища педагогічна освіта в країнах Чорноморського регіону: історія та сучасність» пропонує два основних напрямки для наукового дослідження. Перший, традиційний, включає в себе історичний опис виникнення і становлення окремих вищих педагогічних навчальних закладів у часовій послідовності, їх трансформації в залежності від соціальних і економічних умов, аналіз специфіки функціонування в порівнянні з іншими освітніми установами країн Чорноморського регіону (університет, учительська семінарія, педагогічними інститутами, інститутами народної освіти). Другий напрямок пошуку є принципово іншим, адже передбачає не тільки осмислення історичного досвіду, а й створення концептуальних моделей з метою вирішення існуючих проблем і досягнення нового якісного рівня вищої педагогічної освіти. С. Сапожников виділяє в історії розвитку вищої педагогічної освіти країн Чорноморського регіону три історичних етапи [4 с. 50].

Перший етап - освіту і формування національних систем вищої освіти. Він охоплює період від створення першого вищого навчального закладу університетського типу в перших демократичних перетворень в країні на початку ХХ століття.

Другий етап - новітній історії розвитку національних систем вищої педагогічної освіти країн Чорноморського регіону. Хронологічні рамки другого етапу охоплюють період від перших демократичних перетворень в досліджуваній країні до масштабних геополітичних змін, які відбулися в 90-і рр. ХХ століття.

Третій етап - створення єдиного європейського освітнього простору, охоплює період від масштабних геополітичних світових змін дев'яностих років ХХ століття до теперішнього часу. У нашому дослідженні пропонуємо використовувати цю класифікацію [4 с. 50]. Вона може бути Періодизована наступним чином: (I) міжвоєнний період (1918-1940); (II) період Радянського Союзу (1940-1941, 1944-1950, і 1951-1990) і (III) перехідний період (1991-2002).

Першим етапом розвитку педагогічної освіти в Республіці Молдова можна вважати період часу до розпаду Радянського союзу (1930-1991). У короткі терміни шість педагогічних шкіл і інститут початкової школи були створені в Бессарабії. 16 серпня 1940 року молдавський державний педагогічний Інститут був відкритий з п'ятьма факультетами: історії та філології, фізики, математики, біології та географії. Близько 740 студентів були зараховані на перший рік навчання. Станом на 1950-1951 навчальний рік інститут мав сім факультетів, 2368 студентів і 99 членів викладацького складу [6, с. 135]. У 1955 році Інститут став Державним педагогічним інститутом

ім. Іон Крянге. У 1992 році він був реорганізований як державний педагогічний університет ім. Іон Крянге, який в даний час складається з шести факультетів і числа учнів в 5000 чоловік, більшість з яких навчаються в педагогічних областях. У шістдесят один рік діяльності, університет підготував понад 30,000 вчителів [6, с. 117].

Щоб задовольнити попит на викладачів в початкових і середніх школах, новий інститут вчителів початкової школи був створений в 1945 році в Белці і дві педагогічні школи в Кагулі і Сороках. У 1953 році інститут вчителів початкової школи в Бельцях був реорганізований в педагогічний Інститут в Белці і перейменований з 1959 року в державний педагогічний Інститут Аліку Руссо. Нові факультети були відкриті в педагогічних інститутах, які, в той час, в першу чергу займалися підготовкою початкових і нижчих середньо-шкільних вчителів. Число студентів, що навчаються у всіх освітніх закладах, збільшилася [4, с. 53].

Основою вищої педагогічної освіти були п'ять вищих навчальних закладів: Придністровський державний університет ім. Тараса Шевченка (1930, Тирасполь), Кишинівський державний педагогічний університет ім. Іона Крянге (1940, Кишинів), Тираспольський державний університет (ТГУ), (в 1940 р .., Кишинів), Белцький державний університет ім. Аліку Руссо (1945, Бельці), Молдавський державний університет (USM) (1946, Кишинів).

Другий етап охоплює пострадянський період до приєднання країни до Болонського процесу (1991-2005). Варто зазначити, що на цьому етапі радикальні зміни були внесені в зміст, організацію, структуру і управління освітою, в цілому, і вищою освітою, зокрема. Нові моделі навчальних закладів, включаючи вищі середні школи,

гімназії, коледжі та професійні школи, були організовані. Нова серія державних університетів виникла. Крім того, кілька приватних вищих навчальних закладів з'явилися в якості альтернативи державним установам. Новий закон про освіту (1995) та інші закони і правила вступили в силу. Вони представляли правові основи реформи освіти і допускали розробку нових освітніх принципів. Однією із заявлених цілей реформи було узгодження системи освіти в Республіці Молдова з європейськими системами освіти [6, с. 130].

Реформа вищої освіти орієнтована на модернізацію навчального плану, диверсифікацію навчальних програм і пропонованих курсів, і їх синхронізацію з потребами національної економіки та ринку праці. Основною метою є інтеграція молдавського вищої освіти в європейський простір вищої освіти. Є надія, що введення Європейської системи перекладу кредитів в молдавських вищих навчальних закладах, буде сприяти досягненню цієї мети. [4, с. 58].

Стимулом до підвищення якості вищої освіти було впровадження академічного оцінювання і акредитації вищих навчальних закладів в Республіці Молдова, яке почалося в 2000 році.

Розробка і впровадження освітніх стандартів у вищу освіту, модернізація навчального процесу через введення інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ), а також розробка сучасної системи аналізу та оцінки для вищої освіти - є складовими частинами стратегічної орієнтації молдавського вищої освіти. [6, с. 153].

Після політичних і економічних змін 1991 року, система освіти повинна була боротися з новими обставинами, характерними для переходу до ринкової економіки.

Реформа освіти, розпочата в 1990-х

роках, зіткнулася з низкою проблем, серед яких найбільш серйозним було недостатнє фінансування освіти, яке тягне за собою масове звільнення викладацького складу, особливо молодого покоління, і триває деградація технічної і матеріальної інфраструктури освітніх установ всіх типів [6, с.123].

Незважаючи на те, що бюджетні асигнування на освіту збільшуються щороку, фінансування системи освіти все ще залишається недостатнім. Обсяг фінансування для покриття видатків не здатний забезпечити основні діяльності освітніх установ, тобто навчання і виховання. Таким чином, система освіти не може забезпечити умови, необхідні для постійного поліпшення її якості [6, с.124]. Наприклад, розподіл на 1998 рік для споживання електричної енергії, води та надання інших послуг у вищих навчальних закладах, які перебувають під юрисдикцією Міністерства освіти представляло 38 відсотків від загального обсягу видатків, включених до бюджету вищої освіти [6, с.124].

У цих умовах, диверсифікація ресурсів для фінансування університетів є обов'язковою, також як і створення, і просування нових механізмів фінансування для навчання фахівців в державних вищих навчальних закладах, в тому числі заохочення приватних економічних агентів внести свій вклад в процес. Збільшення університетської автономії також вважається необхідною [6, с.119].

До кінця 1990-х років, основи сучасної і відкритої системи освіти були закладені. Навчальний процес розвивається відповідно до нових навчальних програм на основі державних освітніх стандартів. Національна система оцінки системи освіти була розроблена, і в процесі розробки ведеться здійснення Європейської системи перекладу кре-

дитів. Мобільність студентів і персоналу розширюється, так само як участь університетів Молдови в здійсненні міжнародного співробітництва [6, с.124] .. Основним стратегічним вибором для освітньої політики в Молдові є розвиток системи вищої освіти, яке в змозі задовольнити зростаючий попит на вищу освіту. Протягом всього лише одного року 1991 року, три державних вищих навчальних заклади були відкриті. Першим з них був Національний інститут Фізичної культури та спорту, організований на основі того ж факультету Державного університету ім. Іон Крянге в Кишиневі [6, с.124].

1 серпня 1991 року, державний університет в Комраті був відкритий з метою відповісти на потребу в фахівцях для шкіл і економіки в південній частині республіки, де компактно проживає населення гагаузів і болгар.

Третім етапом пропонуємо вважати період з 2005 року і по сьогоднішній день. Важливою подією для цього етапу є видання нового Кодексу про освіту Республіки Молдова (2014 року). Зараз в країні відбувається реформування системи освіти, внаслідок чого поряд з існуючою системою освіти, яка зберігає колишні рівні і кваліфікації, впроваджується нова система, рівні освіти і відповідні кваліфікації. 2 стаття Кодексу про освіту говорить, що правові відносини в сфері освіти регулюються також міжнародними актами: Загальною декларацією прав людини, Статутом Організації Об'єднаних Націй, Європейською конвенцією про захист прав людини і основних свобод, Європейською соціальною хартією, Конвенцією ООН про права дитини, Рамковою конвенцією про захист національних меншин, Конвенції ЮНЕСКО про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти, Конвенцією ООН про права інвалідів, Міжнародною конвен-

цією про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Болонською декларацією, а також іншими міжнародними договорами, стороною яких є Республіка Молдова

На відміну від Республіки Молдова, розвиток вищої педагогічної освіти в Україні можна поділити на чотири етапи: перший етап-педагогічна освіта у XIX сторіччі, другий етап-педагогічна освіта на початку XX сторіччя, третій етап- педагогічна освіта у радянську епоху, четвертий етап- педагогічна освіта епохи незалежності України.

*Перший етап* розвитку освіти в Україні почався у XIX столітті. Глузман А.В. у своїх дослідженнях акцентує увагу на тому, що підготовка майбутніх педагогів до викладання всіх предметів почалася в гімназіях і семінаріях. На Україні перші гімназії було відкрито в Харкові, Чернігові, Катеринославі (1805), Новгород-Сіверському, Полтаві (1808), Херсоні (1814), Ніжині (1820).

Слід зазначити, що у другій половині XIX ст. почали проводитись з'їзди вчителів, де вони обговорювали педагогічні проблеми. Одними з перших міських учительських з'їздів провели у Харкові (1861), у Києві (з'їзд учителів природничо-математичних наук у 1861 та з'їзд учителів російської мови та словесності в 1863). Для зібрання вчителі повинні були отримати дозвіл у губернатора або в Міністерстві народної освіти.

*Другий етап* розвитку педагогічної освіти показує, що мав місце дефіцит педагогічних кадрів гостро відчувався й на початку XX сторіччя. Для виявлення педагогічних умов для початкової доцільно було б ознайомитись з тогочасними учительськими семіна-

ріями, яких на той момент в Україні було лише сім (Волчанська, Дедеркальська, Коростишівська, Новобузька, Ярославська, Сімферопольська, Татарська, Херсонська), та з педагогічними курсами, вісім додаткових класів жіночих гімназій. 5 церковно-учительських і 34 двокласні учительські школи, а також 7 єпархіальних училищ та додаткові курси відповідали за підготовку учителів духового відомства. Учителів для міських повітових училищ готували в Глухівському й Феодосійському учительських інститутах, для середніх шкіл – у трьох університетах (Київському, Новоросійському й Харківському), у Ніжинському історико-філологічному інституті й на вищих жіночих курсах. Крім того, духовна академія давала право викладати в середніх навчальних закладах.

З 1919 року у зв'язку з переходом влади до Радянського уряду в Україні розпочинається перебудова педагогічної освіти й створення вищої педагогічної школи. Питання забезпечення національної школи педагогічними кадрами стояло дуже гостро, тому одним із практичних шляхів реалізації цієї проблеми стало залучення до роботи в школах учителів із Наддністрянської України. 20-ті роки були часом бурхливого розвитку української культури, „періодом національного ренесансу”. У цей час було сформовано найважливіші компоненти підготовки національних учительських кадрів. Урядові постанови „Про реорганізацію вищих навчальних закладів: технікумів і робітфаків” (1929) і „Про реорганізацію мережі і системи педагогічної освіти в Україні” (1930) передбачали такі типи навчальних закладів: вищі педагогічні школи – педагогічні інститути, середні педагогічні школи – педагогічні технікуми, короткотермінові педагогічні курси. Основним

навчальним закладом ставав інститут, базою для якого були робітфаки й педагогічні курси, строки навчання встановлювалися від трьох до чотирьох років.

Після звільнення Закарпатської України від фашистської окупації розпочалася відбудова педагогічної системи освіти в Західній Україні, яка в 1946 році возз'єдналася з Українською РСР. Постає важлива проблема – забезпечення шкіл на західноукраїнських землях учительськими кадрами.

*Третій етап.* У 1950 – 1951 навчальному році вчительські кадри в Україні випускали 25 педагогічних, 22 вчительських інститути і 13 відділень при них. У грудні 1958 р. Верховна Рада СРСР прийняла Закон „Про зміцнення зв'язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти в СРСР”. Він був результатом XX з'їзду КПРС – „хрущовською відлигою”, яка викликала до життя часткову демократизацію різних аспектів радянського суспільства.

Протягом 1950 – 1960 рр. в Україні стабілізувалася система підготовки педагогічних кадрів. У 1961 р. вчителів готували 7 університетів і 33 педагогічні інститути.

*Четвертий етап* розвитку педагогічної освіти можна датувати з 1989 року після Прийняття Закону про мову Верховної Ради України. Почалось широке застосування ідей народної педагогіки в навчально-виховному процесі різних закладів освіти; уведено багато різноманітних українознавчих курсів і предметів, які суттєво покращили зміст освіти. Після проголошення незалежності України (1991 р.) Розпочався пошук шляхів розбудови національної освіти, Перехід до неперервної професійної освіти. Цей період відзначається створенням національної системи освіти з новою

структурою и змістом, осмислення вітчизняних явищ, феноменів, подій.

**Висновки.** Узагальнюючи вищезазначене, підсумовуємо, що історія розвитку педагогічної освіти в Україні та Республіці Молдова має багато спільного завдяки Радянській епохи та су-

часному етапу розвитку педагогічної освіти в реаліях Болонського процесу та євроінтеграції. Результати нашого дослідження не вичерпують всю проблематику, в руслі якої написана дана стаття, проте показує актуальність питання, яке слід нам дослідити.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Глузман А. В. Тенденции развития университетского педагогического образования в Украине : дис... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Глузман Александр Владимирович. – К., 1997. – 471 с.
2. Садовский В.Н. Смена парадигм системного мышления / В.Н. Садовский // Системные исследования : ежегодник 1992–1994. – М. : Эдиториал УРСС, 1996. – 400 с. – С. 64–78.
3. Сапожников С.В.// Вища педагогічна освіта в країнах Чорноморського регіону: історія і сучасність [монографія] . Дніпропетровськ:Інновація,2013.-480 с.
4. Сапожников С. В. Історичний аналіз основних етапів становлення вищої освіти у Республіці Молдова / С. В. Сапожников // Гуманітарний вісник ДВНЗ „Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди”: додат. 1 до Вип. 27, Т. VII (40). – К. : Гнозис, 2012. – С. 284–291. – (Тематичний випуск „Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору”).
5. Ș. Tiron, V. Arion, M. Paiu and others//Higher education in the republic of Moldova. Bucharest: Editura Enciclopedică, 2003. – 117 p

### ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Gluzman A. V. Tendentsii razvitiya universitetskogo pedagogicheskogo obrazovaniya v Ukraine : dis... d-ra ped. nauk : 13.00.04 / Gluzman Aleksandr Vladimirovich. – K., 1997. – 471 s.
2. Sadovskiy V.N. Smena paradigm sistemnogo myishleniya / V.N. Sadovskiy // Sistemnyie issledovaniya : ezhegodnik 1992–1994. – M. : Editorial URSS, 1996. – 400 s. – S. 64–78.
3. Sapozhnikov S.V.// Vischa pedagogichna osvIta v kraYinah Chornomorskogo regionu: IstorIya I suchasnlst [monografIya] . Dnlpropetrovsk:InnovatsIya,2013.-480 s.
4. Sapozhnikov S. V. Istorichniy anallz osnovnih etaplv stanovlennya vischoYi osvIti u RespublItsl Moldova / S. V. Sapozhnikov // GumanItarniy vlsnik DVNZ „Pereyaslav-Hmelnitskiy derzhavniy pedagogIchniy unIversitet ImenI GrigorIya Skovorodi”: dodat. 1 do Vip. 27, T. VII (40). – K. : Gnozis, 2012. – S. 284–291. – (Tematichniy vipusk „Vischa osvIta UkraYini u kontekstI IntegratsIYi do Evropeyskogo osvItного простору”).
5. S. Tiron, V. Arion, M. Paiu and others//Higher education in the republic of Moldova. Bucharest: Editura Enciclopedica, 2003. – 117 p